

KELIONIŲ DIREKTYVOS PERKĖLIMO Į NACIONALINĘ TEISĘ IR ĮGYVENDINIMO PROBLEMOS

Salvija Mulevičienė

Mykolas Romeris universiteto Mykolas Romeris teisės mokyklos
Privatinės teisės institutas
Elektroninis paštas kavalne@mruni.eu

Edmundas Rusinas

Advokato Edmundo Rusino kontora / ADER
Elektroninis paštas e.rusinas@ader.lt

Pateikta 2019 m. balandžio 29 d., parengta spausdinti 2019 m. birželio 10 d.

DOI: 10.13165/JUR-19-26-1-09

Santrauka. 2018 metais Lietuvai įgyvendinus naujosios ES kelionių direktyvos nuostatas buvo naujai sureglamentuotas turizmo paslaugų teikimas, įvesta ir tokių naujovių (pvz., susiję kelionės paslaugų rinkiniai), kurių iki šiol Lietuvos teisėje nebuvo. Šiame straipsnyje pateikiamos išvalgos dėl Kelionių direktyvos priėmimo priežasčių, perkėlimo į nacionalinę teisę apimtį bei įgyvendinimo problemų.

Reikšminiai žodžiai: Kelionių direktyva, Europos Sąjungos teisė, turizmo paslaugų teikimo sutartis, kelionių paketai.

Įvadas

Naujausiame Pasaulinės turizmo ir kelionių tarybos metiniame tyrime nurodoma, kad 2018 metais pasaulinė turizmo rinka pasiekė rekordines apimtis – 8,8 trilijono

USD. Augimas šioje rinkoje tęsiasi jau aštunti metai ir lyginant su 2017 metais padidėjo 3,9 proc. Kelionių ir turizmo sektorius 2018 metais sugeneravo 10,4 proc. pasaulio BVP ir, įdomu pastebėti, kad šio sektoriaus pajamų augimo tempas buvo daugiau kaip du kart spartesnis nei IT industrijos. Pasaulinės turizmo ir kelionių taryba prognozuoja, kad per ateinančius dešimt metų turizmo ir kelionių sektorius sukurs 100 mln. naujų darbo vietų ir dirbančiųjų šioje sferoje skaičius pasieks 421 mln. žmonių¹.

Tokį ženklų turizmo ir kelionių sektoriaus augimą suponuoja ne vien individualių, bet ir organizuotų kelionių populiarumas. Pvz., 2013 metais Vokietijos Federacijoje 78 proc. visų šalies gyventojų, vyresnių kaip 14 metų, buvo išvykę bent į vieną užsienio kelionę, o 45 proc. jų buvo išsigiję būtent organizuotą turistinę kelionę². Santykius, susiklostančius perkant keliones kelionių agentūrose, paprastai pasirenkant iš anksto sudarytus visų reikalingų paslaugų paketus, Europos Sąjungos valstybėse narėse nuo 1992 metų iki 2018 metų reguliavo 1990 m. birželio 13 d. Tarybos direktyva „Dėl kelionių, atostogų ir organizuotų išvykų paketų“ (90/314/EEB) (toliau – Pirmoji Kelionių paketų direktyva) ir ją įgyvendinantys nacionaliniai teisės aktai. Tačiau dėl vis augančios turizmo rinkos bei siūlomų turizmo produktų skaitmenizavimo ir perkėlimo į internetą³, šios direktyvos pagrindu į šalių narių teisinės sistemas perkeltos nuostatos tapo nepakankamos reguliuojant iš esmės pakitusius santykius tarp kelionių organizatorių, kelionių agentų bei turistų. Pastebėta, kad nors apie 23 proc. ES keliautojų vis dar išsigyja standartinius iš anksto parengtus paketus, tačiau vis dažniau pavieniai kelionės elementai išsigyjami atskirai (taip darė 54 proc. 2011 m. keliausių europiečių), arba išsigyjamos individualizuotos kelionės, kurias suplanuoja ir pagal konkrečius keliautojo poreikius ir pageidavimus pritaiko vienas ar keli komerciškai susiję pardavėjai. Tradiciškai šis būdas taikomas parduodant keliones internetu, tačiau planuodamos savo klientų keliones jį naudoja ir kelionių agentūros. Tokie kelionės paslaugų rinkiniai dabar sudaro 23 proc. kelionių rinkos – maždaug 118 mln. kelionių per metus. Šie rinkiniai apima kelionės paslaugas, kurioms būdingos savybės, vartotojų tradiciškai siejamos su kelionės paslaugų paketais, taip pat tokias paslaugas, kurias užsakant kelionės paslaugų pardavėjas tik padeda atlikti atskirą kitos paslaugos užsakymą⁴.

1 Economic Impact, World Travel&Tourism Council, žiūrėta 2019 balandžio 6 d., <https://www.wttc.org/economic-impact/>

2 Ernst Fuehrich, *Basiswissen Reiserecht* (Auflage, Verlag Fraz Vahlen Muenchen, 2015), 3.

3 2013 m. liepos 9 d. Europos Komisijos komunikate Europos parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui dėl kelionės paslaugų paketų taisyklių skaitmeniniame amžiuje, nurodoma, kad 2011 m. internetu įsigyotos kelionių paslaugos sudarė maždaug 35 proc. visų kelionių paslaugų užsakymų. Vien 2013 m. kovo mėn. kelionių interneto svetainėse apsilankė beveik 183 mln. piliečių.

4 Komisijos komunikatas Europos parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui. Kelionės paslaugų paketų taisyklės skaitmeniniame amžiuje, žiūrėta 2019 balandžio 6 d., <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?f=ST+12259+2013+INIT&l=lt>

Reaguojant į šiuos pokyčius, 2015 m. lapkričio 25 d. po ilgų svarstymų ir diskusijų buvo priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2015/2302 „Dėl kelionės paslaugų paketų ir susijusių kelionės paslaugų rinkinių, kuria iš dalies keičiami Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2006/2004 ir Direktyva 2011/83/ES bei panaikinama Tarybos direktyva 90/314/EEB“⁵ (toliau – Kelionių direktyva arba naujoji Kelionių direktyva). Kaip ir kitos ES valstybės narės, Lietuva išsipareigojusi perkelti ES direktyvų nuostatas į nacionalinę teisę bei užtikrinti tinkamą jų įgyvendinimą. Atitinkamai, 2018 metais buvo parengta nauja Turizmo įstatymo redakcija (įsigaliojo 2018 m. liepos 1 d.) bei iš esmės pakeistos CK šeštosios knygos XXXV skyriaus trečiojo skirsnio, reglamentavusio turizmo paslaugų teikimą, nuostatos. Nepaisant šių esminių nacionalinės teisės pokyčių bei atsiradusių naujovių, kurių iki šiol Lietuvos teisėje nebuvo (pvz., susijusių kelionės paslaugų rinkinių samprata ir reguliavimas), Lietuvoje naujosios Kelionių direktyvos perkėlimo problematika kol kas nėra sulaukusi teisės mokslo dėmesio. Esama tyrimų dėl kitų direktyvų perkėlimo į Lietuvos teisę tinkamumo⁶, galima rasti kai kurių pavienių turizmo santykių teisinio reguliavimo aspektams skirtų darbų¹¹, apie Kelionių direktyvos reikšmę nacionalinei teisei turizmo teisės šaltinių kontekste diskutuota ankstesniame šio straipsnio bendraautorių tyrime⁷, tačiau išsamiau Naujosios kelionių direktyvos perkėlimo ir įgyvendinimo problemos kol kas analizuotos nebuvo. Dėl teisinio reguliavimo naujumo kol kas nesama ir išsamių tyrimų dėl naujojo teisinio reguliavimo poveikio nacionalinei teisei kitose Europos Sąjungos šalyse. Tai rodo tyrimo aktualumą ir mokslinį naujumą. Šio straipsnio tikslas (kiek leidžia ribota jo apimtis) – įvertinti Naujosios kelionių direktyvos perkėlimo į nacionalinę teisę būdą ir priemones ir nustatyti, ar naujasis reguliavimas atitinka direktyvos nuostatas ir nepažeidžia esminių ja siekiamų tikslų. Tyrimo objektas – nacionaliniai ir ES teisės aktai dėl kelionės paslaugų paketų ir susijusių kelionės paslaugų rinkinių bei jų tarpusavio santykis, perkėlimo apimtis ir būdas. Straipsnyje daugiausia naudojami dokumentų analizės, teleologinis, lyginamosios teisėtyros, lingvistinis ir sisteminės analizės metodai.

5 „Europos Parlamento ir Tarybos 2015 m. lapkričio 25 d. direktyva (ES) Nr. 2015/2302 dėl kelionės paslaugų paketų ir susijusių kelionės paslaugų rinkinių, kuria iš dalies keičiami Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2006/2004 ir Direktyva 2011/83/ES bei panaikinama Tarybos direktyva 90/314/EEB dėl kelionių, atostogų ir organizuotų išvykų paketų“. [2015] OJ L 326, 1–33.

6 Lyra Jakulevičienė, Laurynas Biekša, „Pabėgėlio statuso ir papildomos apsaugos (kvalifikavimo) direktyvos perkėlimo į Lietuvos teisę ir įgyvendinimo problemos“, *Jurisprudencija* 3, 105 (2008) ir kt.

7 Salvija Kavalnė, Edmundas Rusinas, „Turizmo santykių teisinis reguliavimas nacionaliniu, tarptautiniu ir supranacionaliniu lygmenimis“, *Jurisprudencija* 24, 2(2017): 409–428.

1. Kelionių direktyvos taikymo sritis ir jos perkėlimo į Lietuvos nacionalinę teisę apimtis

2015 m. lapkričio 25 d. naujoji Kelionių direktyva įtvirtina normas, reglamentuojančias kelionių organizatoriaus bei keliautojų pagrindines teises ir pareigas, atsakomybės ribas ir rūšis, atsakomybę eliminuojančias sąlygas bei kitus nacionalinei turizmo teisei, sutarčių teisei bei nemokumo teisei reikšmingus klausimus.⁸ Kelionių direktyvos preambulėje įtvirtinta, kad kelionių rinkoje nuo pirmosios Direktyvos 90/314/EEB priėmimo įvyko didelių pokyčių. Šalia įprastinių platinimo grandinių internetas tapo vis svarbesne priemone, kuria siūlomos ar parduodamos kelionės paslaugos. Kelionės paslaugos ne tik sujungiamos į įprastinius iš anksto parengtus paketus, bet ir neretai susiejamos jas pritaikant individualiam vartotojui. Dauguma tų kelionės paslaugų derinių yra teisinėje „pilkojoje zonoje“ arba akivaizdžiai nepatenka į Direktyvos 90/314/EEB taikymo sritį. Taigi naująja direktyva siekiama pritaikyti apsaugos aprėptį atsižvelgiant į tuos pokyčius, padidinti skaidrumą ir keliautojų bei prekiautojų teisinį tikrumą⁹.

Naujosios Kelionių paslaugų paketų direktyvos 28 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad valstybės narės ne vėliau kaip 2018 m. sausio 1 d. priima ir paskelbia įstatymus ir kitus teisės aktus, būtinus, kad būtų laikomasi šios direktyvos. Tokiu būdu, Lietuvus įstatymų leidėjas privalėjo iš naujo įvertinti nacionalinę turizmo santykių reguliavimo sistemą ir atitinkamai perkelti direktyvoje įtvirtintas turizmo paslaugų teikimo santykius reglamentuojančias nuostatas į nacionalinę teisę. Direktyvų forma valstybės narėms suteikia santykinę laisvę perkeltiant jų nuostatas, nes sudaromos sąlygos pačioms pasirinkti konkrečias priemones atitinkamiems direktyvų reikalavimams įgyvendinti. Tačiau reikia itin atidžiai vertinti, kokia yra naujojo teisinio reguliavimo apimtis, ir ar nacionaliniai teisės aktai, priimti perkeltiant Kelionių direktyvą, atitinka jos nuostatas ir neiškraipo ja siekiamų tikslų. Tai ypač svarbu todėl, kad skirtingai nuo pirmosios Kelionių direktyvos (90/314/EEB) naujoji Kelionių direktyva yra dokumentas, kuriuo siekiama ne minimalaus, o maksimalaus nacionalinių teisės nuostatų vartotojų teisių apsaugos srityje harmonizavimo¹⁰.

Maksimalaus keliautojų teisių harmonizavimo siekis reiškia, kad valstybės narėms neleidžiama išlaikyti ar nustatyti aukštesnį vartotojų teisių apsaugos lygį nei numatyta maksimalaus harmonizavimo siekiančioje direktyvoje. Šio imperatyvo įtvirtinimo priežastis atskleidžia parengiamieji dokumentai, kurių idėjos išdėstytos

8 Plačiau žr. Klaus Tonner, „Die Pauschalreiserichtlinie laesst dem Umsetzungsgesetzgeber kaum Spielraum zum RegE eines Dritten Reiserechtsaenderungsgesetzes“, *Reiserecht aktuell. Zeitschrift fuer das Tourismusrecht* 1 (2017): 2-9; Ernst Fuehrich, *Die neue Pauschalreiserichtlinie* (Neue juristische Woche, 2016), 17, 15–22.

9 *OJ L 326, 11.12.2015, p. 1–33*.

10 Michael Wukoschitz, *Unionsrechtliche und internationale Entwicklungen im Reiserecht*. Iš: *Tourismusrecht. Jahrbuch 2016* (Viena: NWV, 2016), 17.

naujosios Kelionių direktyvos preambulėje, nurodant, kad tuo siekiama neapsunkinti verslo pareiga adaptuoti savo veiklą prie skirtingų vartotojų teisių apsaugos standartų. Preambulėje konstatuojama, kad pirmoji direktyva (90/314/EEB) valstybėms narėms buvo suteikusi didelę veiksmų laisvę jos perkėlimo į nacionalinę teisę atžvilgiu. Todėl tarp valstybių narių teisės aktų išliko didelių skirtumų. Dėl tokio teisinio nenuoseklumo verslininkai patirdavo didesnių išlaidų ir kildavo kliūčių tiems, kurie nori vykdyti tarpvalstybinę veiklą, o dėl to apribojamos ir vartotojų pasirinkimo galimybės. Būtent dėl šių priežasčių naujasis supranacionalinis teisės šaltinis valstybes nares perkeliant direktyvos nuostatas įpareigojo laikytis maksimalaus harmonizavimo principo.

Šis maksimalaus harmonizavimo imperatyvas aiškiai įtvirtintas ir Kelionių direktyvos 4 straipsnyje dėl nacionalinės teisės suderinimo lygio, kuriame numatoma, kad valstybės narės nacionalinėje teisėje neturi palikti galioti ar priimti nuostatų, nukrypstančių nuo šioje direktyvoje įtvirtintų nuostatų, įskaitant griežtesni ar švelnesnių nuostatų, kuriomis būtų užtikrinama nevienodo lygio keliautojų apsauga, nebent pačioje šioje direktyvoje būtų numatyta kitaip.

Tačiau, nepriklausomai nuo to, kad Kelionių direktyva nustato maksimalaus harmonizavimo ir perkėlimo mechanizmą, valstybės narėms palikta tam tikra diskrecija kai kurių jos nuostatų perkėlimo klausimais. Pavyzdžiui, valstybėms narėms suteikta galimybė pasinaudoti savo diskrecijos teise ir išplėsti Kelionių direktyva įtvirtinamų nuostatų taikymo apimtį, įtraukiant į taikymo sritį ir kai kuriuos atvejus, nepatenkančius į Direktyvos taikymo sritį. Taikymo sritį apibrėžiančio Kelionių direktyvos 2 straipsnio 2 dalyje nurodoma, kad ši direktyva **netaikoma** (i) paketams ir susijusių kelionės paslaugų rinkiniams, apimantiems trumpesnę nei 24 valandų trukmės laikotarpį, išskyrus tuos atvejus, kai įtraukiama nakvynė; (ii) paketams arba susijusių kelionės paslaugų rinkiniams, kuriuos siūloma arba padedama įsigyti retkarčiais ir ne pelno tikslais bei tik ribotai keliautojų grupei ir (iii) paketams ir susijusių kelionės paslaugų rinkiniams, įsigytiems pagal bendrąjį susitarimą dėl verslo kelionės organizavimo, sudarytą tarp prekiautojo ir kito fizinio ar juridinio asmens, veikiančio su jo prekyba, verslu, amatu ar profesija susijusiais tikslais¹¹.

Tačiau valstybės narės gali, pavyzdžiui, daryti išimtis ir palikti galioti bei taikyti Direktyvos nuostatas arba priimti atitinkamas analogiškas nuostatas dėl tam tikrų savarankiškų sutarčių dėl pavienių kelionės paslaugų (kaip antai atostogų būstų nuoma) arba nuostatas dėl ne pelno tikslais retkarčiais ribotai keliautojų grupei siūlomų arba padedamų įsigyti paketų ir susijusių kelionės paslaugų rinkinių arba nuostatas dėl paketų ir susijusių kelionės paslaugų rinkinių, apimančių trumpesnę nei 24 valandų trukmės laikotarpį ir nenumatančių apgyvendinimo (žr. Direktyvos preambulės 23 punktą).

11 OJ L 326, 11.12.2015, p. 1–33

Kaip rodo Lietuvos Turizmo įstatymo analizė, Lietuvos įstatymų leidėjas, perkeldamas šias Kelionių direktyvos nuostatas, nepasinaudojo galimybe taikyti Kelionių direktyvos nuostatas į jos sritį nepatenkantiems klausimams. Taigi į Turizmo įstatymo 1 straipsnio 2 dalį buvo perkelti visi Kelionių direktyvos 2 straipsnio 2 dalyje nurodyti direktyvos netaikymo atvejai ir jos nuostatų taikymo apimtis nebuvo išplėsta.

Įdomu pažymėti, kad Kelionių direktyvos perkėlimo į nacionalinę teisę darbo grupėje¹² buvo keliamas klausimas dėl direktyvos nuostatų taikymo srities išplėtimo, įtraukiant į nacionalinio teisės akto, perkeliančio Kelionių direktyvos nuostatas, reguliavimo sferą ir ne pelno tikslais bei tik ribotai keliautojų grupei siūlomas turizmo paslaugas, tačiau šis siūlymas nebuvo realizuotas.

Bendraautorijų nuomone, šios rūšies turizmo paslaugų neįtraukimas į Kelionių direktyvos reglamentavimo sritį yra pagrįstas, nes šių paslaugų mastas (viena–dvi kelionės per metus), specifika (parapijų organizuojamos piligriminės kelionės, mokyklų organizuojamos išvykos) bei paskirtis (ne pelno siekimas) suponuoja tai, kad dėl kelionių organizatoriams keliamų reikalavimų (licencija, prievolių įvykdymo užtikrinimo draudimas), šias specifines paslaugas įtraukus į Kelionių direktyvos reguliavimo sritį, minėtiems subjektams būtų užkirstas kelias jų veiklų tęstinumui, kas akivaizdžiai pažeistų proporcingumo principą.

Vis tik reikėtų paminėti, kad kai kurios valstybės pasinaudojo savo diskrecijos teise išplėsti Kelionių direktyva įtvirtinamų nuostatų taikymo apimtį. Pavyzdžiui, Vokietijos Federacinės Respublikos įstatymų leidėjo sprendimu į nacionalinio teisės akto, perkeliančio Kelionių direktyvos nuostatas, reguliavimo sritį pateko ir kelionių paketai bei susijusių kelionės paslaugų rinkiniai, apimantys trumpesnę nei 24 valandų trukmės laikotarpį, jei jų vertė ne mažesnė kaip 500 Eur¹³.

2. Pagrindiniai nacionalinės teisės pokyčiai po Kelionių direktyvos perkėlimo

2.1. Organizuotos turistinės kelionės (kelionių paketo) samprata

Aptarus Kelionių direktyvos atsiradimo priežastis ir priešistorę bei įvertinus taikymo sritį, išanalizuosime pagrindinius Kelionių direktyvoje minimos organizuotos turistinės kelionės (paketo) požymius bei novacijas, lygindami jas su Europos Tarybos direktyvos 90/314/EEB nuostatomis. Pagrindinės kategorijos, per kurias gali būti atskleidžiamos naujos organizuotos turistinės kelionės novacijos yra organizuotos turistinės kelionės (arba paketo) bei kelionių organizatoriaus samprata ir požymiai.

12 Į Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2016-02-05 dienos įsakymu Nr. 4-101 sudarytą darbo grupę buvo įtrauktas ir šio straipsnio bendraautorius Edmundas Rusinas.

13 Pilnas puslapio pavadinimas, žiūrėta 2019 balandžio 7 d. <https://www.ihk-muenchen.de/de/Service/Recht-und-Steuern/Vertragsrecht/Reiserecht/>

Naujosios kelionių direktyvos 3 str. 2 d. paketas arba kitaip vadinama organizuota turistinė kelionė apibrėžiama kaip bent dviejų skirtingų kelionės paslaugų rūšių, teikiamų tos pačios kelionės ar tų pačių atostogų tikslu, derinys, jeigu:

- a) paslaugas sujungia vienas prekiautojas keliautojo prašymu arba atsižvelgiant į jo pasirinkimą, prieš sudarant vieną sutartį dėl visų paslaugų, arba
- b) nepriklausomai nuo to, ar su pavieniais kelionės paslaugų teikėjais yra sudaromos atskiros sutartys, tos paslaugos:
 - i. įsigyjamoms vienoje pardavimo vietoje ir tos paslaugos buvo pasirinktos prieš keliautojui sutinkant mokėti;
 - ii. siūlomos ar parduodamos už bendrą ar galutinę kainą arba joms tokia kaina nustatoma;
 - iii. reklamuojamos arba parduodamos jas vadinant terminu „paketas“ ar kitu panašiu terminu;
 - iv. sujungiamos po sutarties sudarymo, kuria prekiautojas suteikia keliautojui teisę rinktis iš įvairių kelionės paslaugų tipų, arba;
 - v. įsigyjamoms iš atskirų prekiautojų naudojantis susietosiomis internetinio užsakymo sistemomis, kai prekiautojas, su kuriuo sudaryta pirmoji sutartis, perduoda keliautojo vardą ir pavardę, informaciją apie mokėjamą ir el. pašto adresą kitam prekiautojui ar prekiautojams, o sutartis su pastaruoju prekiautoju ar prekiautojais sudaroma ne vėliau kaip per 24 valandas po pirmosios kelionės paslaugos užsakymo patvirtinimo.

Iki 2018 m. liepos 1 d. galiojusios 1990 m. birželio 13 d. Tarybos direktyvos „Dėl kelionių, atostogų ir organizuotų išvykų paketų“ (90/314/EEB) 2 str. 1 d. paketas apibrėžtas kaip iš anksto už bendrą kainą parengtas ir parduodamas arba siūlomas įsigyti turizmo paslaugų rinkinys, kurį sudaro ne mažiau kaip dvi iš toliau minimų turizmo paslaugų kai paslaugų suteikimo trukmė yra daugiau nei 24 valandos arba yra įtraukta nakvynė:

- a) transportas,
- b) apgyvendinimas,
- c) kitos turizmo paslaugos, nepriklausančios transportui ar apgyvendinimui, ir sudarančios gana didelę paketo dalį.

Kaip matyti iš šių dviejų definicijų, Tarybos direktyvoje 90/314/EEB esminis paketą individualizuojantis požymis buvo reikalavimas, kad jis būtų parengtas iš anksto ir parduodamas arba siūlomas įsigyti už bendrą kainą. Šios nuostatos susiformavimą lėmė aplinkybės, kad minima direktyva buvo priimta dar 1990 metais, kai faktiškai visos organizuotos kelionės būdavo parengiamos paties kelionių organizatoriaus iš anksto ir pardavinėjamos už jo nustatytą bendrą kainą, reklamuojant jas kelionių kataloguose, prospektuose, televizijoje ir pan. Turistai neturėdavo realių galimybių susikomplektuoti kelionės paketą pagal savo poreikius ir pageidavimus. Vis didesnę reikšmę ir populiarumą įgyjant internetui, o kelionių organizatoriams pradėjus turizmo paslaugas pardavinėti internetu, turistams atsirado galimybė ir patiems formuo-

ti paketus, pvz., įsigyti ne iš anksto suformuotą ir kelionių organizatoriaus siūlomą kelionę, o įsigyti lėktuvo bilietus ir pageidaujamo viešbučio kambarį. Įvertinus tai, kad Direktyvos 2 str. 1 d. įtvirtinta nuostata nurodė, kad atskiros sąskaitos, pateiktos to paties paketo skirtingoms dalims, neatleidžia kelionių organizatoriaus ar kelionių pardavimo agento nuo šioje direktyvoje nustatytų įsipareigojimų, anuomet kilo daug teorinių ir praktinių klausimų, visų pirma, ar internetu įsigyta ne iš anksto už bendrą kainą parengta kelionė, gali būti traktuojama kaip organizuota turistinė kelionė.

Atsakymą į šį klausimą 2002 m. balandžio 30 dieną pateikė ES Teisingumo Teismas byloje *Club Tour C-400/00*, nustatydamas, kad turizmo paslaugų derinys, kelionių agentūros sudarytas pagal konkrečius vartotojo pageidavimus iki sutarties sudarymo, patenka į Direktyvos taikymo sritį¹⁴. Šioje byloje Teisingumo Teismas tokio tipo veiksmus, formuojant paketą pavadino *Dynamic Packaging*.

Lietuvoje pagal iki 2018 m. liepos 17 dienos, kai įsigaliojo naujos redakcijos Turizmo įstatymas¹⁵, galiojusios redakcijos 2 straipsnio 23 dalį organizuota turistinė kelionė buvo apibrėžiama kaip iš anksto už bendrą kainą parengtas arba siūlomas įsigyti turizmo paslaugų rinkinys, kurį sudaro ne mažiau kaip dvi ilgesnės kaip 24 valandų bendros trukmės turizmo paslaugos (apgyvendinimo, vežimo, kita pagrindinę kelionės dalį sudaranti turizmo paslauga, nesusijusi su apgyvendinimu ar vežimu) arba į kurį yra įtraukta nakvynė. Tokiu būdu Lietuvos įstatymų leidėjas į nacionalinę teisę buvo perkėlęs faktiškai analogiško turinio direktyvos definiciją. Taikant šią nuostatą praktikoje, dažnai kildavo klausimų, nes kelionių agentūros taip pat ėmė atlikinėti dinaminio paketavimo (*Dynamic Packaging*) veiksmus, parduodamos turistams ne iš anksto parengtas, o pagal jų pageidavimus suformuotus rinkinius. Tiek Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba, tiek tuometinis Valstybinis turizmo departamentas prie Ūkio ministerijos laikėsi pozicijos, kad tokie kelionių agentūrų veiksmai yra ne teisėti ir negali būti atliekami¹⁶, nors dar 2011 m. gegužės 17 d. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėjamoje civilinėje byloje išaiškino, kad ne iš anksto sudaryta ir pagal profesinės sąjungos narių pageidavimą parengta kelionė atitinka CK 6.747 str. 1 d. ir Turizmo įstatymo 2 straipsnio 17 dalyje įtvirtintą turizmo paslaugų teikimo sutartį¹⁷.

14 Aiškinant direktyvą ir šį Teisingumo Teismo sprendimą, ypač tai atvejais, kuomet kelionės būdavo parduodamos internetu, kilo daug taikymo klausimų, taip pat buvo inicijuota nemažai teismo procesų valstybėse narėse (Žr., pavyzdžiui, Civilinės aviacijos administracija prieš „Travel Republic“ (Jungtinė Karalystė); 2010 m. rugsėjo 30 d. Vokietijos Bundesgerichtshof sprendimas byloje XA ZR 130/08; 2010 m. birželio 11 d. Nyderlandų Eerste Kamer Hoge Raad sprendimas byloje 08/04611 SGR prieš ANVR).

15 TAR, 2018-07-11, Nr. 11758.

16 „Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos komisijos nutarimas Nr.10-259“, 2017 m. vasario 27 d.; „Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos komisijos nutarimas Nr. 10-88“, 2018 m. sausio 18d., žiūrėta balandžio 6 d. etc, <http://tourism.lt/lt/naujienos/turizmo-departmentassocialiniai-tinklai-tinka-kelionems-reklamuoti-bet-ne-jas-organizuoti>

17 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gegužės 17 d. nutarimas civ. byloje Nr. 3K-3-239/2011“.

Tokiu būdu ir Lietuvoje teisės doktrina bei teismų praktika išplėtojo 1990 m. birželio 13 d. Tarybos direktyvos 90/314/EEB nuostatas, kurios nebeatitiko vykstančių socialinių pokyčių.

2.2. Kelionių paketo požymiai

Kaip matyti iš Naujojoje kelionių direktyvoje minimo paketo apibrėžimo turinio, nelieta iš anksto parengto ir už bendrą kainą siūlomo privalomojo organizuotos turistinės kelionės požymio. Tokiu būdu **pirmasis** išskirtinas požymis, kad paketo paslaugas prekiautojas gali sujungti ne tik savo iniciatyva, bet ir keliautojo prašymu. **Antrasis** svarbus požymis, apibūdinantis paketą, yra kelionės paslaugų kiekis, kuris negali būti mažesnis už du. Kelionių direktyvos 3 str. 1 d. nurodytos kelionės paslaugų rūšys:

- a) keleivių vežimas;
- b) apgyvendinimas, kuris nėra neatsiejama keleivių vežimo dalis, ir kuris skirtas kitiems nei nuolatinio gyvenimo tikslams;
- c) automobilių, kitų motorinių transporto priemonių Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2007/46/EB 3 str. 11 d. prasme ar motociklų, kuriems vairuoti pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2006/126/EB 4 str. 3 d. c punktą būtinas A kategorijos vairuotojo pažymėjimas, nuoma;
- d) bet kokia kita turizmo paslauga, kuri nėra neatsiejama kelionės paslaugos dalis a, b ar c punkto prasme.

Tokiu būdu Kelionių direktyvoje išskiriamos pagrindinės (keleivių vežimas, apgyvendinimas ir automobilių nuoma) bei kitos kelionės paslaugos (visos kitos galimos kelionės paslaugos, pvz.: ekskursijos, slidinėjimo paslaugos, slidinėjimo paso išdavimas, sveikatingumo procedūros, bilietai į sporto renginius ar koncertus, transferis etc.). Svarbu pažymėti tai, kad paketo apibrėžime minimas antrasis požymis – ne mažiau kaip dvi kelionės paslaugos – yra taikomas tik pagrindinėms paslaugoms. Tiesa, Kelionių direktyvos preambulės 18 p. nurodyta ir išimtis, pagal kurią paketą taip pat gali sudaryti viena pagrindinė ir ne mažiau kaip viena kita kelionės paslauga, jei ji sudaro didelę paketo vertės dalį arba yra reklamuojama kaip svarbi kelionės ar atostogų dalis, arba yra kitais atžvilgiais svarbi kelionės ar atostogų dalis¹⁸. Jeigu kita (-os) turizmo paslauga (-os) sudaro 25 proc. arba daugiau derinio vertės, tos paslaugos turėtų būti laikomos didele paketo arba susijusių kelionės paslaugų rinkinio vertės dalimi. Keliautojui pageidaujant iš prekiautojo įsigyti 7 dienų apgyvendinimo paslaugos ir transferio derinį, kurio vertė 500 Eur (450 Eur apgyvendinimo paslaugos ir 50 Eur transferio), tai nebus paketas, nes pervežimas iš ir į oro uostą nėra svarbi kelionės dalis bei nesudaro 25 proc. derinio vertės. Keliautojui įsigyjant 3 dienų slidinėjimo paslaugų derinį, susidedantį iš 200 Eur vertės apgyvendinimo pagrindinės

18 OJL 326, 11.12.2015, p. 1–33.

paslaugos ir 150 Eur vertės kitų paslaugų (slidinėjimo instruktoriaus pamokos, slidinėjimo pasas), šis bus paketas, nes kitos paslaugos yra svarbi kelionės dalis ir sudaro didesnę kaip 25 proc. derinio vertę.

Trečiasis paketo požymis – paslaugos turi būti sujungiamos į vieną sutartį dėl visų paslaugų. Pvz., keliautojas kreipiasi į prekiautoją prašydamas suorganizuoti jo išvyką į Berlyne vykstančią konferenciją. Prekiautojas parūpina lėktuvo bilietą, apgyvendinimą 3 dienoms, taip pat transferį į ir iš oro uosto. Norint, kad paslaugų derinys būtų paketas, pavienės paslaugos negali būti parduodamos atskiromis sutartimis ir išrašant atskiras sąskaitas, o turi būti sujungiamos į vieną sutartį ir išrašoma viena sąskaita.

Ketvirtasis paketo požymis – kelionės paslaugų derinys bus laikoms paketu, nepriklausomai nuo to, ar paslaugos nėra sujungiamos į vieną sutartį dėl visų paslaugų, o su pavieniais kelionės paslaugų teikėjais yra sudaromos atskiros sutartys, kai paslaugos:

- a) įsigyjamos vienoje pardavimo vietoje ir tos paslaugos buvo pasirinktos prieš keliautojui sutinkant mokėti. Šio požymio esmė – kad keliautojas už paslaugas, kai dėl jų yra sudarytos atskiros sutartys, atlieka vieną mokėjimą. Pvz., keliautojas kreipėsi į prekiautoją prašydamas suorganizuoti 3 dienų išvyką į konferenciją. Prekiautojas užuot sujungęs paslaugų derinį į vieną sutartį, sudarė tris skirtingas sutartis ir išrašė tris skirtingas sąskaitas: 100 Eur už skrydį, 200 Eur už apgyvendinimo paslaugą ir 50 Eur už transferį. Visgi, keliautojas visas paslaugas apmokėjo vienu mokėjimu. Nepriklausomai nuo to, kad kelionės paslaugos nėra sujungtos į vieną sutartį, tačiau visos buvo pasirinktos prieš apmokant jas vienu mokėjimu, šis derinys yra paketas;
- b) siūlomos ar parduodamos už bendrą ar galutinę kainą arba joms tokia kaina nustatoma. Pvz., prekiautojas internetiniame puslapyje siūlo dvi savarankiškas paslaugas: 7 dienų automobilio nuomą už 200 Eur ir skrydį į Paryžių už 100 Eur. Taip pat nurodo, kad įsigyjant šias paslaugas kartu, joms bus pritaikyta nuolaida ir derinys kainuos 280 Eur. Atskirų sutarčių sudarymas, tačiau jų pardavimas už bendrą kainą suponuoja šio derinio tapimą paketu;
- c) reklamuojamos arba parduodamos jas vadinant terminu „paketas“ ar kitu panašiu terminu. Pvz., prekiautojas reklamuoja romantišką kelionę į Paryžių, kartu nurodydamas, kad skrydžio kainą į „paketo“ kainą nėra įskaičiuota. Nepriklausomai nuo to, kad reklamoje aprašomas tik apgyvendinimo (pagrindinė paslauga) ir ekskursijos (kita paslauga) derinys, vien reklamoje naudojamas posakis „kelionė“ pakankamas, kad nurodytas derinys būtų vertinamas kaip paketas;
- d) sujungiamos po sutarties sudarymo, kuria prekiautojas suteikia keliautojui teisę rinktis iš įvairių kelionės paslaugų tipų.

Penktasis paketo požymis – atskiros kelionės paslaugos įsigyjamos iš atskirų prekiautojų naudojantis susietosiomis internetinio užsakymo sistemomis, kai pre-

kiautojas, su kuriuo sudaryta pirmoji sutartis, perduoda keliautojo vardą ir pavardę, informaciją apie mokėjimą ir el. pašto adresą kitam prekiautojui ar prekiautojams, o sutartis su šiuo prekiautoju ar prekiautojais sudaroma ne vėliau kaip per 24 valandas po pirmosios kelionės paslaugos užsakymo patvirtinimo (dar vadinamas *click-through užsakymas*). Pvz., keliautojas per oro vežėjo „Ryanair“ internetinį puslapį užsisakė bilietą į Berlyną. Tame pačiame puslapyje reklamuojama galimybė aktualiu laiku išsinuomoti ir automobilį. Keliautojui sutikus su šiuo pasiūlymu, jo kontaktai, mokėjimo informacija ir elektroninio pašto adresas naudojantis susietosiomis internetinio užsakymo sistemomis automatiškai yra perduodamas faktiniam paslaugų teikėjui (pvz., AVIS). Tokiu atveju šis derinys yra laikomas paketu, o duomenis perdavęs oro vežėjas – kelionių organizatoriumi, jei sutartis su kitu prekiautoju sudaroma ne vėliau kaip per 24 valandas. Jei sutartis su kitu prekiautoju bus sudaroma vėliau kaip po 24 valandų, analogišku atveju keliautojas įsigis ne organizuotą turistinę kelionę, o pavienes paslaugas.

2.3. Paketo subjektai

Analizuojant paketo požymius, taip pat svarbu apibrėžti ir subjektus, tarp kurių gali susiklostyti organizuotos turistinės kelionės santykiai. Iki 2018 m. liepos 1 d. galiojusios 1990 m. birželio 13 d. Tarybos direktyvos „Dėl kelionių, atostogų ir organizuotų išvykų paketų“ (90/314/EEB) 2 str. 2 d. kelionių organizatoriaus definicija buvo apibrėžta kaip asmuo, kuris reguliariai rengia paketus ir parduoda arba siūlo juos įsigyti tiesiogiai arba per kelionių pardavimo agentą. Naujosios kelionių direktyvos 3 str. 8 d. kelionių organizatorius yra apibrėžiamas kaip prekiautojas, sujungiantis ir parduodantis arba siūlantis įsigyti paketus tiesiogiai arba per kitą prekiautoją, arba drauge su kitu prekiautoju, arba prekiautojas, naudojantis susietosiomis internetinio užsakymo sistemomis, perduodantis keliautojo vardą ir pavardę, informaciją apie mokėjimą ir el. pašto adresą kitam prekiautojui ar prekiautojams, o sutartis su šiuo prekiautoju ar prekiautojais sudaroma ne vėliau kaip per 24 valandas po pirmosios kelionės paslaugos užsakymo patvirtinimo¹⁹.

Naujojoje kelionių direktyvoje apibrėžiant kelionių organizatorių įtvirtintas iki šiol nenaudotas terminas – prekiautojas. Kelionių direktyvos 3 str. 7 d. prekiautojas apibrėžiamas kaip bet kuris fizinis asmuo arba bet kuris privačiai ar valstybės valdomas juridinis asmuo, kuris, sudarydamas sutartis, kurioms taikoma ši direktyva, veikia pasitelkdamas bet kurį kitą asmenį, veikiantį prekiautojo vardu arba jo naudai, siekdamas tikslų, susijusių su jo prekyba, verslu, amatu arba profesija, neatsižvelgiant į tai, ar jis veikia kaip organizatorius, agentas, prekiautojas, kuris padeda įsigyti susijusių kelionės paslaugų rinkinį, arba kaip kelionės paslaugų teikėjas²⁰. Kaip matyti

19 Ten pat.

20 Ten pat.

iš šios definicijos turinio, priešingai nei buvo nustatyta Tarybos direktyvoje 90/314/EEB, kelionių organizatoriumi gali būti ne vien oficialiai šį statusą turintis subjektas, bet ir kiti turizmo paslaugų teikėjai: kelionių pardavimo agentas, prekiautojas, padedantis išgyti susijusių kelionės paslaugų rinkinį, viešbutis, oro vežėjas ir pan. Kitaip tariant, Naujoji direktyva suformavo naują kelionių organizatoriaus doktriną, pagal kurią šiuo gali būti fiziniai ar juridiniai asmenys, įgiję klasikinį kelionių organizatoriaus statusą (licencija, deklaracija, leidimas etc.) arba fiziniai ar juridiniai asmenys, kurie nėra įgiję oficialaus kelionių organizatoriaus statuso, tačiau juo tampa pagal vykdomos veiklos pobūdį ir parduodamas paslaugas (*ad hoc statusas*).

Šalyje narėje kelionių organizatoriaus statusą įgijęs ir licenciją turintis juridinis asmuo formuodamas ir parduodamas paketą pagal minėtus paketo požymius, visais atvejais bus laikomas kelionių organizatoriumi. Kelionių pardavimo agentas, neturintis kelionių organizatoriaus licencijos, esant atitinkamoms pardavimo sąlygoms, taip pat gali tapti kelionių organizatoriumi. Pvz., keliautojas kreipiasi į kelionių pardavimo agentūrą, neturinčią kelionių organizatoriaus statuso, prašydamas suorganizuoti 3 dienų išvyką į konferenciją Berlyne. Agentūra užsako skrydžio ir apgyvendinimo paslaugas bei su keliautoju sudaro vieną sutartį, įrašydama joje abi paslaugas bei išrašo vieną sąskaitą. Toks kelionių pardavimo agento paslaugų įtvirtinimo būdas suponuoja, kad keliautojo atžvilgiu jis yra kelionių organizatorius, su visomis iš to sekančiomis keliautojo teisėmis ir kelionių organizatoriaus pareigomis. Kitas pavyzdys: viešbutis, kuris neturi kelionių organizatoriaus statuso internetu reklamuoja savaitgalio poilsio (apgyvendinimo paslauga) su automobilio nuomos paslauga derinį. Keliautojui užsisakius šį derinį, jam automatiškai sugeneruojama viena sutartis ir viena sąskaita. Esant tokiam derinio modeliui, viešbutis keliautojo atžvilgiu taip pat bus laikomas kelionių organizatoriumi.

Apibendrinant šias kelionių organizatoriaus statusą nustatančias novacijas, pažymėtina, kad klasikinis kelionių organizatoriaus statusas nebėra būtina sąlyga sudaryti paketą. Paketą gali sudaryti ir kiti turizmo paslaugų teikėjai, jei jų atliekami veiksmai, susiję su paslaugų derinio reklamavimu, pardavimu ir įforminimu, atitinka paketo požymius.

Kitas organizuotos turistinės kelionės santykio subjektas – keliautojas. Tarybos direktyvoje 90/314/EEB tokios definicijos kaip „keliautojas“ nebuvo, o buvo įtvirtintas universalus „vartotojo“ terminas. Naujosios kelionių direktyvos preambulės 7 p. nurodoma, kad dauguma paketų arba susijusių kelionės paslaugų rinkinius išgyjančių asmenų yra vartotojai Sąjungos vartotojų teisės aktų prasme. Tuo pačiu metu ne visada lengva atskirti vartotojus nuo nedidelių įmonių atstovų ar specialistų, užsakančių su savo verslu ar profesija susijusias keliones tais pačiais užsakymo kanalais, kaip ir vartotojai. Tokiems keliautojams dažnai reikia panašaus apsaugos lygio. Priešingai, yra bendrovių ar organizacijų, kurios organizuoja savo verslo keliones bendrojo susitarimo, kuris dažnai sudaromas dėl didelio kelionės paslaugų skaičiaus konkrečiam laikotarpiui, pavyzdžiui, su kelionių agentūra, pagrindu. Šio

pobūdžio kelionės paslaugų atveju nereikalaujama užtikrinti vartotojams numatyto apsaugos lygio. Todėl ši direktyva turėtų būti taikoma verslo reikalais keliaujantiems asmenims, įskaitant laisvųjų profesijų narius ar savarankiškai dirbančius asmenis arba kitus fizinius asmenis, kai jie neorganizuoja verslo kelionės bendrojo susitarimo pagrindu. Kad būtų išvengta painiavos su kituose Sąjungos teisės aktuose vartojamu terminu „vartotojas“, asmenys, kurių apsauga nustatoma pagal šią direktyvą, turėtų būti vadinami „keliautojais“²¹. Kitaip tariant, Kelionių direktyva išplėtė jos taikymo ribas ir subjektus. Jei iki 2018 m. liepos 1 d. organizuotos turistinės kelionės sutartys buvo kvalifikuojamos kaip išimtinai vartojimo sutartys (LR CK 6.228-1 str.), tai nuo šiol paketas gali būti sudaromas ir su verslo subjektų atstovais, kurie nėra prilyginami vartotojams²².

Lietuvoje Kelionių direktyvos nuostatos buvo perkeltos į Lietuvos Respublikos turizmo įstatymą ir Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą. Turizmo įstatymo 2 str. 18 d. apibrėžta organizuotos turistinės kelionės definicija – ne mažiau kaip dviejų skirtingų turizmo paslaugų – keleivių vežimo, apgyvendinimo, kuris nėra neatsiejama keleivių vežimo dalis ir yra skirtas ne nuolatinio gyvenimo tikslams, automobilių, motociklų ar kitų motorinių transporto priemonių nuomos ir kitos paslaugos, neatšiejamos nuo šioje dalyje nurodytų turizmo paslaugų, derinys, sudaromas pagal šio įstatymo 4 straipsnio 1 dalyje išdėstytas sąlygas²³.

Kaip matyti iš šios teisės normos bei Kelionių direktyvos 3 str. 2 d., kurioje apibrėžta paketo sąvoka, turinio, Turizmo įstatyme ši definicija yra apibrėžta netiksliai. Jau buvo analizuota, kad pagal Kelionių direktyvą paketą sudaro ne mažiau kaip dvi pagrindinės paslaugos (Kelionių direktyvos 3 str. 2 d.) arba bent viena pagrindinė ir kita (-os) paslauga (-os), tačiau tik tuo atveju, jei šios sudaro didelę derinio vertės dalį (Kelionių direktyvos 3 str. 2 d. b) punkto a) papunktis). Turizmo įstatymo 2 str. 18 d. organizuota turistinė kelionė apibrėžiama kaip ne mažiau dviejų turizmo paslaugų: vežimo, apgyvendinimo, automobilio nuomos ir kitų paslaugų, sudaromų pagal įstatymo 4 str. 1 d. išdėstytas sąlygas, derinys. Tokiu būdu, susidaro įspūdis, kad paketą gali sudaryti ne tik bent dvi pagrindinės paslaugos (vežimas, apgyvendinimas, automobilių nuoma), bet ir bet kurios iš pagrindinių ir bet kokios kitos paslaugos derinys. Jau buvo minėta, kad kita (-os) paslauga (-os) norint sudaryti paketą su pagrindine paslauga, privalo sudaryti didelę darinio vertę. Turizmo įstatymo 4 str. 1 d., į kurią daroma nuoroda, skirta išimtinai organizuotos turistinės kelionės požymiams apibrėžti ir joje nėra jokių nuostatų apie kitas paslaugas. Šios nuostatos įtvirtintos Turizmo įstatymo 4 str. 2 ir 3 d. Tokiu būdu, siekiant tinkamai perkelti Kelionių di-

21 Ten pat.

22 Ernst Fuehrich, „Das neue Puschalreiserecht“, *Neue juristische Wochenschrift* 41(2017), 2946; Ernst Fuehrich, *Basiswissen Reiserecht*, 3 (Auflage, Verlag Franz Vahlen Muenchen, 2015), 8.

23 TAR, 2018-07-11, Nr. 11758.

rektyvos nuostatas į nacionalinę teisę, turėtų būti patikslinta Turizmo įstatymo 2 str. 18 d., nurodant, jog kitos paslaugos sudaromos pagal įstatymo 4 str., o ne 4 str. 1 d.

Taip pat tikslintina ir Civilinio kodekso 6.747 str. 1 d. įtvirtinta organizuotos turistinės kelionės sutarties definicija, kurioje nurodyta, kad organizuotos turistinės kelionės sutartimi viena šalis – kelionių organizatorius – įsipareigoja už atlyginimą kitai šaliai – turistui – užtikrinti organizuotą turistinę kelionę, o turistas įsipareigoja kelionių organizatoriui sumokėti už suteiktas paslaugas. Organizuota turistine kelione taip pat laikoma tokia turistinė kelionė, kai ji parduodama sudarant atskiras sutartis tarp turisto ir turizmo paslaugų teikėjo (teikėjų) dėl turizmo paslaugų teikimo²⁴. Analizuojant naująją kelionių direktyvą ir paketo požymius minėjome, kad organizuotos turistinės kelionės atveju gali būti sudaroma viena sutartis arba atskiros sutartys, tačiau antruoju atveju būtinos atitinkamos sąlygos, kad tarp šalių susiklostę teisiniai santykiai būtų kvalifikuojami kaip organizuota turistinė kelionė. Šios nurodytos Kelionių direktyvos 3 str. 2 d. b) punkto i-iv papunkčiuose. Antai, prekiautojui su keliautoju, vieno apsilankymo metu sudarius dvi savarankiškas pagrindinių paslaugų sutartis (pvz.: sutartis dėl apgyvendinimo paslaugos ir sutartis dėl automobilio nuomos) ir prekiautojui išrašius dvi atskiras sąskaitas, o keliautojui jas atskirai apmokėjus, susiklostę teisiniai santykiai nebus kvalifikuojami kaip organizuota turistinė kelionė, o bus vertinama kaip susijusių kelionės paslaugų rinkinys, kurio teisinė apsauga iš esmės skiriasi nuo paketo²⁵. Todėl siekiant tinkamai perkelti Kelionių direktyvos nuostatas į nacionalinę teisę, turėtų būti patikslintas CK 6.747 str. 1 d., nurodant, kad organizuota turistine kelione taip pat laikoma tokia turistinė kelionė, kai ji parduodama sudarant atskiras sutartis tarp turisto ir turizmo paslaugų teikėjo (teikėjų) dėl turizmo paslaugų teikimo, jei jos sudaromos pagal Turizmo įstatymo 4 str.

Pasisakant apie kelionių organizatoriaus statusą Kelionių direktyvoje, minėjome, kad šis institutas pasikeitė iš esmės. Šalia klasikinio (fizinis ar juridinis asmuo specialiai įsteigtas paketo formavimui ir pardavimui turintis tam skirtą licenciją) statuso atsirado ir *ad hoc statusas*, kuomet kelionių organizatoriumi gali tapti bet kuris prekiautojas, nepriklausomai nuo jo statuso (kelionių pardavimo agentas, viešbutis, avialinijos etc). Tenka pripažinti, kad nacionalinėje teisėje, visgi įtvirtintas tik klasikinio kelionių organizatoriaus statuso apibrėžimas ir nieko nėra kalbama apie *ad hoc statusą*. Antai Turizmo įstatymo 2 str. 12 d. kelionių organizatorius apibrėžtas kaip fizinis arba juridinis asmuo, kuris sudaro ir parduoda (siūlo įsigyti) organizuotą turistinę kelionę tiesiogiai, per kelionių pardavimo agentą ar kartu su kelionių pardavimo agentu arba perduoda turisto duomenis kitam turizmo paslaugų teikėjui pagal šio įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 2 punkto e papunktį. To paties įstatymo 7 str. 1 d. taip pat nurodoma, kad organizuotas turistines keliones turi teisę rengti šio

24 Valstybės žinios, 2000-09-06, Nr. 74-2262.

25 Šiame straipsnyje detaliau neanalizuojamos susijusių paslaugų rinkinio novacijos, kurios dėl savo apimties ir reikšmės bus pristatomos atskirame tyrime.

įstatymo 9 straipsnyje nustatyta tvarka išduotą kelionių organizatoriaus pažymėjimą turintis kelionių organizatorius. Daugiau jokių nuostatų apie *ad hoc statusą* turinčius kelionių organizatorius nėra nurodoma. Straipsnio autorių nuomone, šią problemą būtų galima išspręsti tiesiogiai į Turizmo įstatymą perkeltiant Kelionių direktyvoje minimą kelionių organizatoriaus definiciją, juolab, kad ši aiškiai ir detalai apibrėžta. Perkeltiant šią definiciją, taip pat turėtų būti perkelta ir prekiautojo definicija, kuri, kaip minėta, apima visų rūšių kelionių paslaugų teikėjus.

Turizmo įstatyme ir CK taip pat nėra įtvirtinta ir keliautojo definicija, o vartojama turisto sąvoka, kurios pagrindinis skirtumas nuo keliautojo definicijos yra tas, kad turistą visais atvejais yra vartotojas, o keliautojas, kaip jau buvo minėta, gali apimti ir kitus fizinius asmenis, kurie nėra vartotojai Europos Sąjungos vartotojų teisės aktų prasme (į verslo keliones keliaujantys asmenys. Turizmo įstatymo 2 str. 19 d. apibrėžiant turisto definiciją taip pat nurodoma, kad verslo reikalais keliaujantys asmenys, įskaitant laisvųjų profesijų narius ar savarankiškai dirbančius asmenis arba kitus fizinius asmenis, kurie nėra sudarę šio įstatymo 1 straipsnio 2 dalies 3 punkte nurodytų sutarčių, yra laikomi turistais, kai jie sudaro organizuotos turistinės kelionės sutartį ir (arba) įsigyja turizmo paslaugų rinkinį²⁶.

Manytina, kad įstatymų leidėjo pozicija taip pat ir verslo reikalais keliaujančius asmenis apibrėžti kaip turistus neatitinka Kelionių direktyvos paskirties, juolab, jog Direktyvos preambulės 7 p. nurodoma, kad būtų išvengta painiavos su kituose Sąjungos teisės aktuose vartojamu terminu „vartotojas“, asmenys, kurių apsauga nustatoma pagal šią direktyvą, turėtų būti vadinami „keliautojais“²⁷. Tokiu būdu siūlytina Turizmo įstatyme bei CK vartojamą definiciją „turistas“ keisti į „keliautojas“.

Išvados

1. Naujojoje kelionių direktyvoje tiesiogiai nurodoma, kad paketas nebeprivalo būti parengtas iš naujo, be to, paslaugas prekiautojas gali sujungti ne tik savo iniciatyva, bet ir keliautojo prašymu. Tokiu būdu direktyvos lygmeniu buvo įtvirtinta jau nuo 2002 metų ES Teisingumo Teismo plėtojama *Dynamic Packaging* doktrina.
2. Naujai nustatomos paketą sudarančių kelionės paslaugų rūšys – pagrindinės paslaugos (keleivių vežimas, apgyvendinimas, transporto nuoma) ir kitos pasaugos (transferis, ekskursija, SPA, slidinėjimo paslaugos etc.). Paketo apibrėžime minimas kelionės paslaugų kiekybinis kriterijus – ne mažiau kaip dvi kelionės paslaugos – yra taikomas tik pagrindinėms paslaugoms. Norint, kad paketą sudarytų viena pagrindinė ir kita (-os) paslauga (-os), šios privalo sudaryti ne mažiau kaip 25 proc. derinio vertės.

26 *Valstybės žinios*, 1998-04-03, Nr. 32-852.

27 *OJ L 326*, 11.12.2015, p. 1–33.

3. Organizuotas turistines paslaugas nuo šiol gali teikti tiek klasikinis kelionių organizatorius, turintis licenciją, tiek bet kurie kiti turizmo paslaugų teikėjai (viešbutis, avialinijos, kelionių pardavimo agentas etc.), jei jų atliekami veiksmai, susiję su paslaugų derinio pardavimu ir įforminimu, atitinka paketo požymius (*ad hoc statusas*). Straipsnio autorių nuomone, šią problemą būtų galima išspręsti tiesiogiai į Turizmo įstatymą perkeltiant Kelionių direktyvoje minimą kelionių organizatoriaus definiciją. Perkeltiant šią definiciją į nacionalinę teisę, taip pat turėtų būti perkelta ir „prekiautojo“ definicija, kuri, kaip minėta, apima visų rūšių kelionių paslaugų teikėjus.
4. Kelionių direktyva išplėtė jos taikymo ribas ir subjektus. Jei iki 2018 m. liepos 1 d. organizuotos turistinės kelionės buvo kvalifikuojamos kaip vartojimo sutartys, tai nuo šiol paketas gali būti sudaromas ir su verslo subjektų atstovais, kurie nėra prilyginami vartotojams, kaip jie suprantami pagal ES teisės aktų nuostatas.
5. Šiuo metu Kelionių direktyvos nuostatos, susijusios su kelionės paslaugų bei jų rūšių įvardijimu nėra tinkamai perkeltos į nacionalinę teisę. Turizmo įstatymo 2 str. 18 d. organizuota turistinė kelionė apibrėžiama kaip sudaryta iš ne mažiau dviejų turizmo paslaugų: vežimo, apgyvendinimo, automobilio nuomos ir kitų paslaugų, sudaromų pagal įstatymo 4 str. 1 d. išdėstytas sąlygas, derinys. Turizmo įstatymo 4 str. 1 d., į kurią daroma nuoroda, skirta išimtinai organizuotos turistinės kelionės požymiams apibrėžti ir joje nėra jokių nuostatų apie kitas paslaugas. Šios nuostatos įtvirtintos Turizmo įstatymo 4 str. 2 ir 3 d. Tokiu būdu siekiant tinkamai perkelti Kelionių direktyvos nuostatas į nacionalinę teisę, turėtų būti patikslinta Turizmo įstatymo 2 str. 18 d., nurodant, jog kitos paslaugos sudaromos pagal įstatymo 4 str., o ne 4 str. 1 d.
6. Organizuotos turistinės kelionės atveju gali būti sudaroma viena sutartis arba atskiros sutartys, tačiau antruoju atveju būtinos atitinkamos sąlygos, kad tarp šalių susiklostę teisiniai santykiai būtų kvalifikuojami kaip organizuota turistinė kelionė. Šios nurodytos Kelionių direktyvos 3 str. 2 d. b) punkto i-iv papunkčiuose. Todėl siekiant tinkamai perkelti Kelionių direktyvos nuostatas į nacionalinę teisę, turėtų būti patikslintas CK 6.747 str. 1 d., nurodant, kad organizuota turistinė kelionė taip pat laikoma tokia turistinė kelionė, kai ji parduodama sudarant atskiras sutartis tarp turisto ir turizmo paslaugų teikėjo (teikėjų) dėl turizmo paslaugų teikimo, jei jos sudaromos pagal Turizmo įstatymo 4 str.

THE PROBLEMS OF TRANSPOSITION OF TRAVEL DIRECTIVE INTO NATIONAL LAW AND ITS IMPLEMENTATION

Salvija Mulevičienė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Edmundas Rusinas

Law firm ADER, Lithuania

Summary. Since the entrance into the EU Lithuania has made a significant progress transposing, applying and implementing the EU law provisions. This article examines the new EU rules on package travel and its impact on national tourism law. The EU Commission's aim to extend the protection offered by the 1990 EU Package Travel Directive in 2013 resulted into the proposal of the new Directive on Package Travel which was formally adopted by the European Parliament and Member States in November 2015. Member States had to implement the rules in national legislation by 1 January 2018. There was then a six-month transition period, until 1 July, which is the date when the national measures transposing the Directive started (should started) applying. The article, inter alia, states that this Directive has a maximum harmonisation approach (as opposed to an earlier minimum harmonisation approach), therefore the Member States cannot maintain or introduce provisions that diverge from the Directive except in concrete cases as listened in the Directive. For example, the Directive allows Member States to provide for the concurrent liability of the retailer of a package in addition to the liability of the organiser. The impact of the new EU rules on the national tourism law legislation is unquestionable. But their effectiveness depend on their timely and correct transposition. The question in case is how professionally and how precisely the EU Member States transpose the EU law provisions into the national legal systems. Therefore this article examine how the new rules have been transposed into Lithuanian law, includes the overview of several practical problems arising by the implementation of the new rules and analyses if any follow-up measures are necessary.

The new Directive aims to achieve a robust level of consumer protection for package travel and linked travel arrangements. They are now adapted to the digital age and the new ways of booking holidays. The EU rules cover pre-arranged package holidays, but also self-customised packages, where the traveller chooses different elements from a single point of sale online or offline. Therefore, this article presents conclusions on how the Directive has changed the scope of consumer – traveller protection in Lithuania. These include findings about extending the definition of packages to include dynamic

packaging, introducing new concept of traveller (which is wider than the concept of consumer) and introducing the new concept of linked travel arrangements, when the traveller purchases travel services at one point of sale, but through separate booking processes, or, after having booked one travel service on one website, is invited to book another service on a different website (for example, when the traveller books a flight on a website and is then invited to book a hotel on a different website). The authors conclude that as of Sunday 1 July, travellers booking package holidays will enjoy stronger consumer rights. Finally, the authors present the recommendations about further improvements of Lithuania tourism law.

Keywords: *tourism law, European Union law, contract for tourist services, package travel, Linked Travel Arrangements.*

Salvija Mulevičienė, Mykolo Romerio teisės mokyklos Privatinės teisės instituto docentė. Mokslinių tyrimų kryptys: Europos Sąjungos teisė, nemokumo teisė, vartotojų teisė, turizmo teisė.

Salvija Mulevičienė, Associate professor at Mykolas Romeris Law School Institute of Private Law. Research interests: European Union Law, Insolvency Law, Consumer Law, Tourism Law.

Edmundas Rusinas, Advokato Edmundo Rusino kontora / ADER, advokatas. Mokslinių tyrimų kryptys: turizmo teisė, mokesčių teisė.

Edmundas Rusinas, Law firm ADER, attorney at law. Research Interests: Tourism Law, Tax Law.